

Seoska omladina i porodica

Mr Ruža First-Dilić

UVOD

U proučavanju društvenog položaja seoske omladine treba poći od utvrđivanja njezina položaja u porodici, i to stoga što porodica u seoskim naseljima u nas još uvijek predstavlja osnovni okvir za zadovoljavanje temeljnih životnih potreba mladih i za način njihova sveukupnog življenja.

Dok za omladinu iz grada postoji podvojenost između porodice kao osnovnog životnog okvira i ostalih područja društvenog života, dotle se cjelokupan život seoske omladine (kao i svih stanovnika istoga sela) odvija na jedinstvenom prostoru: u njihovu selu. Na tom jedinstvenom seoskom prostoru susreću se gotovo svi stanovnici jednoga sela, bez obzira na svoje imovinske prilike (i mogućnosti), statusne i kulturne razlike. Mogućnosti zadovoljavanja društvenih potreba su izjednačene za sve suseljanje, a ovise prije svega o ponudi društva koja je najčešće nezadovoljavajuća. Stoga se pojedinac — koji u svom nastojanju da izađe iz dometa uskog porodičnog okvira ne nailazi na respondiranje šire zajednice — ponovno okreće svojoj porodici i prihvaća ono što mu pruža porodica.

Funkcionalna veza između seoskih sredina i šireg društva omogućava transfer saznanja, vrednota i oblika ponašanja iz jedne socijetalne zajednice u drugu, ponajprije iz gradskih u seoske zajednice. Pod utjecajem tih procesa mijenja se i porodica u našem suvremenom selu: od tradicionalnog seljačkog tipa ona se transformira u suvremeni radnički tip, za koji se pretpostavlja da je karakterističan za zaposlenu stratu gradske populacije. U tom novom tipu porodice koja se tek pomalja položaj potomaka bi trebao biti suštinski različiti od onoga u naslijeđenom ustrojstvu međugeneracijske porodične strukture.

No za pretpostaviti je da će porodica u selu, bilo poljoprivrednog bilo nepoljoprivrednog profesionalnog profila, odolijevati usvajanju demokratskih obrazaca u odnosima između roditelja i djece. Na to upućuje spoznaja

da su seoskoj porodici imanentna neka distinktivna obilježja, koja je čine »seoskom« i suprostavljaju je »gradskoj«, a koja odolijevaju utjecaju socijalnih promjena i nadživljuju sama sebe.

Jedno od tih obilježja porodice u selu jest njezin *familizam* — podložnost ličnih ciljeva porodičnima, kontrola pojedinca od strane porodice i lokalne zajednice, sveukupna intergriranost pojedinca u porodično i srodničko okruženje.¹ Ponašanje svakoga pojedinog člana porodice određeno je tradicijom, po kojoj je spolna, dobna i generacijska pripadnost pojedinca *conditio sine qua non* njegova porodičnog a kroz i to njegova društvenog položaja. Familistička je porodica u pravilu višegeneracijske strukture u kojoj se svaka novoosnovana jedinka utapa u širu srodničku zajednicu, čime je omogućeno nastavljanje vlasničkog porodičnog kontinuiteta.²

Familistička je porodična orijentacija prije svega vrijednosna orijentacija. Unatoč tome što ona ima i određene prednosti (solidarnost i uzajamnost u međuljudskim odnosima, skrb za nezbrinute, stare i bolesne srodnike), najnegativnija joj je značajka to što koči usvajanje novog sistema vrednota po kojem bi mlada generacija imala ravnopravniji položaj u porodičnoj i u seoskoj zajednici.

Drugo distinktivno obilježje porodice u selu jest njezina *međugeneracijska struktura*. Osobitosti odnosa generacija u porodici u selu uvjetovane su povezanošću seljaka sa zemljom, seoskih stanovnika s prirodom, te seoske zajednice s tradicijskim naslijeđem.

Najzatvoreniju međugeneracijsku strukturu ima poljoprivredna porodica, pošto je za nju neophodno da osigura kontinuitet svoje ekonomske (proizvodno-potrošačke) funkcije i da očuva porodično vlasništvo nad osnovnim sredstvima za proizvodnju. Neophodno je da se pravovremeno osigura nasljednik, osposobljen za produžavanje vlasničkog, proizvodnog i upravljačkog kontinuiteta. (Zbog toga su poljoprivredne porodice u pravilu višegeneracijske.) Kada aktivni članovi takve porodice počinju stariti a njihova radna sposobnost opadati, zamjenjuju ih mlađe, vitalnije i radno sposobnije generacije. No iako su mladi radni sukcesori, oni nisu i upravljački sukcesori. U poljoprivrednoj porodici najstarija generacija zadržava kontrolu nad svim proizvodnim resursima; tako je ona (unatoč gubitku radne vitalnosti) isključiv upravljač gospodarstvom i domaćinstvom.

U višegeneracijskoj porodici patrijarhalna struktura autoriteta alocirana je ne toliko u radnoprivrednoj nego u najstarijem muškarcu, koliko na prioritetnu položaju starije generacije uopće, te na isključivom domaćinskom autoritetu najstarijega roditeljskog para koji se »pod zajedničkim krovom« nalazi u prednosti posjedovanja.³

Promjene što su već zahvatile porodicu u selu upućuju na zaključak da familizam i međugeneracijska struktura postepeno prestaju biti svojstveni porodici seoskog porijekla. Suvremena je tendencija da se porodice u selu

¹ Smith, T. Lynn and Paul E. Zopf: *Principles of Inductive Rural Sociology*, Philadelphia, F. A. Davis Company, 1970.

² Time se u poljoprivrednoj porodici čuva i nastavlja porodično vlasništvo nad zemljom, stokom, gospodarskim i stambenim zgradama. U seoskim porodicama drugog profesionalnog profila porodični se kontinuitet održava kroz profesionalni kontinuitet — po kome sinovi nasljeđuju oca u njegovu zanimanju te fizičkom i društvenom prostoru za vršenje tog zanimanja.

³ Hoyois, Giovanni: *Sociologie rurale*, Paris, Editions Universitaires, 1968, pp. 156—157.

zasnivaju na užoj porodičnoj organizaciji. Kvantitativna struktura pokazuje da porodična zadruga iščezava ili se modificira, da porodične zajednice s više od tri uže porodice postaju rijetkost, te da se redukcijom članova, diobom porodičnog vlasništva i razdvajanjem elementarnog života oblikuju binuklearne i mononuklearne porodične cjeline.⁴ Broj se generacija koje žive u jednoj porodičnoj zajednici svodi najviše na tri, a sve češće i na samo dvije generacije. Vremenom će se porodica u selu stabilizirati kao mononuklearna porodica dvogeneracijska sastava.

U interpersonalnoj interakciji javlja se divergentnost ciljeva i aspiracija porodice i pojedinca, opada osjećaj pojedinačne integriranosti članova porodice u porodičnu zajednicu i smanjuje se podređenost individualnih ciljeva porodičnima. Ekonomsko osamostaljivanje članova porodice dovodi do realokacije porodičnih uloga u radu i u upravljanju. Patrijarhalnost i patricentričnost slabe, ustupajući mjesto demokratskim odnosima. Odnosi među pripadnicima iste generacije (neovisno o njihovoj spolu, obrazovanju, profesiji, socijalnom porijeklu) sve se više temelje na emocionalnim i drugarskim vezama. Komunikacijski jaz među pripadnicima različitih generacija — koji je donekadna bio latentan i pokazivao tendenciju generacijske zatvorenosti — sada nestaje ili poprima oblike otvorenog nesuglasja između novih gledanja mladih te starih principa roditelja i djedova.

Iz dosadašnje analize distinktivnih obilježja porodice seoskog porijekla i specifičnosti položaja mladih u takvoj porodici proizlazi da društveni (grupni) položaj porodice u kojoj potomak živi, te njegov porodični položaj (individualni položaj), čine značajne odrednice njegova društvenog položaja.

Pojmovno-hipotetsko određenje

Predmet ove analize je *položaj omladinske generacije u porodici*. Time je ujedno određena osnovna zavisna varijabla analize: porodični položaj omladine.

Imajući na umu dosadašnje teorijske radove o porodičnom položaju mladih uopće, a posebno omladine u selu, kao i empirijska istraživanja o odnosima među generacijama u okviru porodice, određeni su slijedeći *ciljevi* ove analize:

1. *utvrditi kakav je položaj omladine u porodičnoj podjeli rada te koje su osnove toga položaja;*
2. *utvrditi kakav je položaj omladine u strukturi porodične moći te koje su osnove toga položaja;*
3. *utvrditi kakav je položaj omladine u strukturi porodične potrošnje te koje su osnove toga položaja.*

Jedinica analize je porodica u selu čiji je barem jedan član u omladinskom uzrastu. Takva je porodica konceptualizirana kao društveni odnos u kojemu je obavezno jedan učesnik u uzrastu između 15 i 29 godina, a živi

⁴ Usp. Olivera Burić: »Porodična zadruga i savremena jugoslavenska porodica«, *Sociologija sela*, Zagreb, XI/1973, br. 40—42 (2—4), str. 85—99; Petroska, Blaga: »Struktura, privređivanje i starešina porodične zadruge«, *Sociologija sela*, Zagreb, XI/1973, br. 40—42 (2—4), str. 120—130; Marković, Milovan: »Relativno duže održanje porodičnih zadruga u Albanaca na Kosovu«, *Sociologija sela*, Zagreb, XII/1974, 43 (1), str. 95—100; Kostantinović-Culinović, Vesna: »Zadružna i nuklearna porodica sjeverne Hrvatske«, *Sociologija sela*, Zagreb, XII/1974 br. 43 (1), str. 101—114; Rapi Djerđj: »O porodičnoj zadruzi — tekiji«, *Sociologija sela*, Zagreb, XIII/1975, br. 47—48 (1—2), str. 50—58.

u odabranom seoskom naselju. Time smo se, shodno ranije određenom predmetu analize, ograničili *per definitionem* na jedan skup odnosa koji postoje u porodici: na odnose koji se uspostavljaju između porodičnog člana u omladinskoj dobi i ostalih članova porodice koji žive u zajedničkom domu.⁵

Između članova porodične zajednice mogu se uspostavljati različiti odnosi, što je rezultat zadovoljavanja zajedničkih, porodičnih (grupnih) potreba, ali i potreba pojedinih članova te zajednice (individualnih potreba).

Pretpostavlja se da su tri grupe odnosa suštinski značajne za porodičnu interakciju: odnosi koji se uspostavljaju tijekom *porodične podjele rada*, odnosi, koji se uspostavljaju tijekom *porodičnog odlučivanja*, te odnosi koji se uspostavljaju tijekom raspodjele *porodičnog budžeta*. Ti su, naime, odnosi neophodni za svakodnevno funkcioniranje porodične zajednice, i oni objektivno drže pripadnike jedne porodice na okupu — tj. kroz zadovoljavanje radnih, upravljačkih i materijalnih grupnih ciljeva.

Osnovna *zavisna promjenljiva* u ovoj analizi jest *porodični položaj seoske omladine u odabranim seoskim naseljima*, konceptualiziran kao položaj seoskog potomka u onim grupama porodičnih odnosa koji se uspostavljaju: 1. u porodičnoj podjeli rada, 2. u porodičnom odlučivanju, 3. u raspodjeli porodičnog budžeta.

Dakle, koncept porodičnog položaja *radno* je definiran kao *radni, upravljački i materijalni položaj članova porodica iz odabranih seoskih naselja koji se nalaze u životnoj dobi između 15 i 29 godina*. Svi su ovi odnosi međusobno uvjetovani. Učešće pojedinca u porodičnom odlučivanju i u raspodjeli porodičnog budžeta izravno je ovisno o stupnju njegova učešća u porodičnoj podjeli rada. Tako bi onaj član koji više radno doprinosi porodičnoj zajednici terbao imati i veći utjecaj pri donošenju porodičnih odluka, porodičnih odluka, a trebao bi učestvovati i u raspodjeli porodičnog budžeta proporcionalno svom random doprinosu. Time se odnosi u porodičnoj podjeli rada predstavljaju kao osnova svih ostalih porodičnih odnosa koji su im nadgrađeni. U ovakvoj međuvjetovanosti sveukupnih odnosa u porodici *porodični bi položaj pojedinca* bio određen prvenstveno njegovim radnim odnosno financijskim doprinosom porodičnoj zajednici, dok bi po svojim ostalim obilježjima svi članovi porodice trebali biti međusobno izjednačeni.

No kako cilj ove analize nije utvrđivanje uzročno-posljedične veze između pojedinih dimenzija porodičnog položaja seoske omladine, radni, upravljački, materijalni i komunikacijski porodični položaji konceptualizirani su isključivo kao *varijate*.⁶ Zbog toga se nećemo upuštati u hipotetiziranje o međuvjetovanosti triju analizirana odnosa, nego ćemo isključivo govoriti o tome koja subjektivna svojstva anketirane seoske omladine i objektivna svojstva njihove porodice (domaćinstva), naselja i regije uvjetuju dati porodični položaj mladih.

Promjene kroz koje prolazi porodica u suvremenom selu nisu istovremeno nastupile u svim seoskim sredinama, niti su dostigle isti stupanj rašire-

---

⁵ Ovdje omladinac namjerno nije stavljen u aktivan položaj (tj. nije riječ o odnosima koje on uspostavlja s ostalim članovima porodice). Naime na osnovi dosadašnjih teorijskih i empirijskih spoznaja presumira se da su u načelu ostali članovi porodice aktivni nosioci te interakcije, dok se omladinac, odnosno omladinka, samo »uklapa« u tu interakciju.

⁶ Zetterberg, Hans: *On theory and Verification in Sociology*, Totowa, The Bedminster Press, 1965. p. 64.

nosti.⁷ Ostvareni stupanj transformiranosti porodice ovisi o trima grupama činilaca: *prvo*, o njezinim društveno datim (sociodemografskim) i individualno ostvarenim (imovinskim, sociokulturnim i vrijednosnim) statutima; *drugo*, o ostvarenom stupnju društveno-ekonomskog razvoja sela kojem pojedinačna porodica pripada (mjerenom kroz sociodemografske, obrazovne, profesionalne i komunikacijske indikatore); *treće*; o povijesnom naslijeđu regije u kojoj živi.

U empirijskoj situaciji svi članovi porodične zajednice nisu u ravni prije uspostavljanja porodične interakcije, pošto u realitetu gotovo uvijek postoje određene statusne razlike na osnovi kojih se uspostavljaju odnosi neravnopravnosti. U tradicionalnoj su situaciji statusne razlike određene biološkim činjenicama spola, dobi i generacijske pripadnosti pojedinca. Stoga će član porodične zajednice koji je kućedomaćin — muškarac (ili je najstariji u porodici, ili je roditelj) biti već u samom startu u statusno povoljnijem položaju od ostalih članova iste porodične zajednice.

Dijagram 1

Razine apstrakcije hipotetiziranih odnosa

Razine apstrakcije	Korišteni koncepti	
	Odrednice	Posljedice
Viša	društvena situacija svojstva jedinice	} struktura jedinice analize
Niža	sociogeografska okolina statusi porodice lični statusi	
Relevantna za ovu analizu	regionalna sociogeografska okolina	} porodični položaj seoske omladine: — radni — upravljački — materijalni
	lokalna sociogeografska okolina	
	demografska obilježja porodice	
	socioekonomska obilježja porodice	
	demografska obilježja ispitanika	
	socioprofesionalna obilježja ispitanika	

⁷ Najčešće se govori o slijedećim promjenama: raspad porodičnih zadruga, smanjenje veličine porodice, prijelaz od subegzistencijalne na tržišnu proizvodnju, širenje mehanizacije u poljoprivredi, tehnološko unapređenje seoskog domaćinstva i poljoprivrednog gospodarstva, društveno i političko izjednačavanje žena i muškaraca, ravnopravno učestvovanje ženskih i muških članova u porodičnom odlučivanju.

No kakav je porodični položaj onoga člana porodične zajednice koji je u omladinskom uzrastu?

Njegov bi položaj u porodici trebao biti jednak položaju svih ostalih članova te porodične zajednice koji na isti način i u istom opsegu kao taj omladinac, odnosno omladinka, doprinose toj zajednici. Znači, njegov rad u porodičnoj zajednici trebao bi biti temeljnom odrednicom njegova porodičnog položaja. No ovaj demokratski obrazac porodičnih odnosa neće se potvrditi u svim porodicama iste regije ili istog sela, a niti će se uvijek uspostavljati u istoj vrsti odnosa. Na uspostavljanje obrasca porodične interakcije (koji je čini se bliži tradicionalnom nego demokratskom tipu) utjecat će i statusna obilježja samoga člana koji je u omladinskom uzrastu, zatim grupna obilježja porodice, te kontekstualna obilježja pojedinca i porodice. Hipotetizirani smjer odnosa između nezavisnih i zavisnih varijabli, kao i razine njihove apstraktnosti, shematski su prikazani dijagramom 1.

Otuda se na razini apstrakcije relevantnoj za ovu analizu izvodi slijedeća opća hipoteza: *socioprofesionalna i demografska obilježja ispitanika, socioekonomska i demografska obilježja ispitanikove porodice, te sociogeografska obilježja naselja i regije u kojoj žive ispitanici, značajno utječu na porodični položaj seoske omladine.*

POLOŽAJ OMLADINE U PORODIČNOJ PODJELI RADA

Društvena je podjela rada imanentna temeljnim ekonomskim procesima svakoga društva. Na globalnom društvenom planu ona se odvija kao opća i posebna podjela rada, ali i u socijetalnim podjedinicama kao pojedinačna podjela rada.⁸ Svaka promjena u ekonomskim procesima nužno utječe na strukturu odnosne društvene jedinice, pa se stoga porodična podjela rada smatra najznačajnijom dimenzijom porodične strukture.

Iako društvena podjela rada postoji u svim društvima i u svim socijetalnim jedinicama, odrednice raspodjele radnih uloga razlikuju se od jednog društva do drugog. U okviru seoske porodice i domaćinstva tijekom porodične podjele rada, a ovisno o prirodi temeljnih društvenih odnosa koji određuju sve ostale odnose u datom društvu, posao je nužno dijeljen između njezinih članova. No pitanje je na kojim se principima vrši dodjeljivanje pojedinačnih porodičnih aktivnosti i zadataka pojedincu. »U okviru porodice, (. . .) samonikla podjela rada potječe iz razlika u spolu i dobi, počiva dakle na posve fiziološkoj osnovi, i biva sve prostranija što se zajednica više širi, stanovništvo više raste (. . .)«. ⁹ Da li je to još uvijek tako?

Rad *per se* nije samo skup aktivnosti već je dio ličnosti pojedinca u sistemu društvenih aktivnosti koje se mijenjaju i razvijaju.¹⁰ Kroz rad se pojedinac integrira u društvenom (pod)zajednicu, postaje njezinim sastavnim dijelom, mijenja njezinu strukturu, ali mijenja i samoga sebe. Sociološki

⁸ Usp. Karl Marx: *Kapital*, I, Zagreb, Kultura, 1947, str. 298.

⁹ Isto, str. 298.

¹⁰ Hughes, Everett C.: »The Study of Occupation«, in: *Sociology Today: Problems and Prospects*, New York, Basic Books, Inc., 1959, p. 445 et passim.

gledano, alokacija pojedinca u dati sustav rada nije određena samo njegovim sposobnostima (znanjem, kvalifikacijama) i ličnim interesom, nego prije svega stvarnom društveno potrebnom alokacijom radnih funkcija tome pojedincu.

U selu danas koegzistira najmanje tri tipa porodica — ukoliko se kao kriterij razlikovanja uzme zaposlenost u primarnom sektoru proizvodnje, tj. u individualnoj poljoprivredi. Krucijalna je razlika između porodične podjele rada u poljoprivrednoj porodici, u porodici seljaka-radnika i podjela rada u nepoljoprivrednoj porodici. Ona se ogleda prije svega u vrsti i opsegu porodičnih poslova. Naime, u porodicama koje bilo u cijelosti bilo djelomično žive od dohotka iz individualne poljoprivrede, značajno područje rada za sve ili većinu članova porodične zajednice predstavlja porodično gospodarstvo i ekonomsko dvorište. Zbog toga će u okviru istog naselja pojedini seoski roditelji na različite načine radno i profesionalno socijalizirati svoje potomke, ovisno o tipu domaćinstva u kome žive. Ukoliko radnu socijalizaciju shvatimo kao »(. . .) proces kojim se mladi pripremaju za obavljanje funkcionalno specijalizovanih uloga u okviru postojeće podele rada u društvu, pri čemu stiže znanja, veštine i sposobnosti koje su potrebne za obavljanje tih uloga i usvajanje vrednosti i normativa kojim se rukovode prilikom njihovih vršenja (. . .)«¹¹ očito je da će se *radna socijalizacija podmlatka odvijati u okviru porodičnog sistema vrednota i biti usmjerena na zadovoljavanje uskih, porodično-egzistencijalnih ciljeva u daleko većoj mjeri u poljoprivrednoj nego u nepoljoprivrednoj porodici*. Porodični je posjed ne samo osnova privređivanja onima koji na njemu žive, nego je on i odrednica njihova cjelokupnog načina življenja.

Poljoprivreda je zanimanje koje se obavlja od ranog jutra do kasno u noć, jer posla ima uvijek napretek a ruku nikada dovoljno. Teško je izdvojiti »muške« poslove koje ne obavlja i žena, ili poslove odraslih koje ne obavljaju i djeca, jer zbog objektivne radne situacije na seljačkom posjedu žena, uz pomoć djece, mora raditi sve poljoprivredne poslove. Ali zato muškarac ni u slučaju nužde ne obavlja neki od »ženskih« poslova u domaćinstvu i u ekonomskom dvorištu.

Kako većina poljoprivrednih gospodarstava ima takvu poljoprivrednu strukturu da ne može zapošljavati tuđu radnu snagu, potomci predstavljaju glavnu dopunsku radnu snagu. Njihovo učestvovanje u proizvodnoj funkciji porodičnog gospodarstva daje roditeljima mogućnost da kontinuirano radno socijaliziraju svoje potomke. U poljoprivrednoj porodici dijete počinje raditi na posjedu od »malih nogu«, čim se pokaže sposobnim za bilo kakav posao na zemlji ili oko kuće. Već u tim ranim fazama aktivnoga dijela svoga života potomak nije u cijelosti ekonomski zavisan član poljoprivredne porodice, jer je nosilac takvih funkcija u porodičnom radnom timu koje mu daje atribut stvaraoca vlastite ekonomske egzistencije. Zbog toga se u poljoprivrednoj porodici i mala djeca, ukoliko imaju radnih obaveza, smatraju kao ekonomska pomoć, kao porodični pomagač, a ne kao teret.

U vrijeme sezone poljoprivrednih radova unutar seljačke porodice dolazi do sraza između radnih zahtjeva porodice i školskih obaveza potomaka. Nerijetko prevagnu potrebe gospodarstva, što se odražava u neredovitom do-

¹¹ Milić, Anđelka: »Socijalizacija mladih u seoskoj i gradskoj porodici za radne uloge u društvu«, *Sociologija sela*, Zagreb, IX/1971, br. 31—32, (1—2), str. 200.

laženju u školu a ponekad i u prekidanju školovanja.¹² Očito je da se ovaj konflikt produbljuje po eventualnom završetku osnovnog školovanja, kada potomak često automatski ostaje vezan uz poljoprivredu bez obzira na svoje aspiracije za daljnjim školovanjem ili promjenom zanimanja (naime djeca poljoprivrednika još uvijek u pravilu nemaju slobodu izbora zanimanja). Za njih je *biti poljoprivrednik* više način života nego profesija. Ukoliko roditelji ipak predvide da se neki od potomaka školuju za nepoljoprivredno zanimanje, onda je to češće sin nego kćer; kćer ostaje na posjedu i obavlja posao onih koji su na školovanju ili na radu. *Mladi poljoprivrednik ne radi za sebe nego za porodičnu zajednicu*. Onaj koji ostaje u poljoprivrednom zanimanju trajno zadržava radni status porodičnog pomagača, uslijed čega se nalazi u položaju radne, upravljačke i materijalne podređenosti u odnosu na pripadnike starijih generacija.

Da bi se utvrdio radni porodični položaj seoske omladine potrebno je ustanoviti (1) odnos između količine posla obavljenoga od strane svakoga pojedinog člana porodične zajednice i (2) opseg tradicionalnog podvajanja sveukupnosti porodičnog rada na muške i ženske poslove.

Koncept relativnog obavljanja porodičnih dužnosti omogućuje uvid u učestvovanje i opseg učestvovanja potomaka u obavljanju pojedinog posla: da li je njihova radna opterećenost manja, jednaka ili veća od radne opterećenosti ostalih članova porodice koji su angažirani u tom poslu. Koncept *slijeđenja tradicionalnog stereotipa* u obavljanju pojedinih porodičnih dužnosti ukazuje na tradicionalno »mušku«, odnosno tradicionalno »žensku« prirodu svakog pojedinog posla u okviru porodice odnosno domaćinstva u selu. U situaciji kada je društvena podjela rada u porodici počivala isključivo na razlikama u spolu i dobi izvršilaca pojedinih aktivnosti, već unaprijed se znalo čija je koja dužnost. Realokacija u porodičnoj podjeli rada od tradicionalno predodređenog izvršioca na društveno-porodično neočekivanog izvršioca povlači za sobom pitanje uzroka: da li je preraspodjela radnih uloga situaciona ili znači pojavu novog, demokratskijeg obrasca u porodičnoj podjeli rada.

U svom povijesnom razvoju porodična interakcija pokazuje nekoliko stabilnih obrazaca institucionaliziranih oko dominantnih vrednota razvojne epohe društva i porodice. U tradicionalnom ustrojstvu u kome je prevladavao agrarni tip porodice, porodična se podjela rada zasnivala na fiziološkom principu, sa spolnom i dobnom raspodjelom porodičnih uloga.¹³ Suprug i muški potomci nikada nisu sudjelovali u obavljanju kućanskih poslova, a u ratarskim krajevima ni u poslovima oko stoke (naročito nikada ne pri mužnji). Žena se nije zapošljavala izvan domaćinstva i porodičnog gospodarstva. Danas se ovakav obrazac u porodičnoj podjeli rada može očekivati češće u porodici u selu nego u gradu, odnosno u poljoprivrednoj porodici češće nego u porodici seljaka-radnika i nepoljoprivrednoj porodici.

U suvremenim društvenim odnosima porodična bi se podjela rada trebala temeljiti na principima jednakopravnosti svih članova jedne porodične zajed-

¹² U istraživanju seoske omladine provedenom 1968. godine utvrđeno je da je od ukupno 1.713 mladih ispitanika u dobi od 14 do 25 godina 14% ih je izjavilo da je zbog nesklada između zahtjeva rada na posjedu te zahtjeva školskog obrazovanja moralo prekinuti osnovno školovanje. (Usp. Edhem Dilić, *Društveni položaj i orijentacija seoske omladine*, Zagreb, Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela i Beograd, IDN, 1971, str. 48, fusnota 18.)

¹³ Usp. Ruža First-Dilić: »Društvene promjene i porodica«, *Sociološki pregled*, Beograd, V/1972, br. 1—2, str. 15.

nice, na njihovim odnosima uzajamnosti i demokratičnosti, te na principu radne specijalizacije. Pojedinu bi porodičnu aktivnost obavljao onaj koji je najpogodniji po svojem znanju i sposobnostima, vještini i iskustvu. Nije isključeno međutim da će se izvršilac pojedine radnje u takvoj demokratskoj porodičnoj podjeli rada poistovjetiti s tradicionalnim izvršiocem, pošto onaj koji oduvijek obavlja određeni posao ima u tome i najviše iskustva, najvrsniji je od svih raspoloživih članova porodične zajednice. No suština je demokratskog ustrojstva (za razliku od tradicionalnoga) u tome što je obavljanje pojedinog posla rezultat slobodnog izbora izvršitelja koji se — između nekoliko raspoloživih mogućnosti — opredijelio upravo za taj posao, dok je u tradicionalnoj situaciji on taj posao obavljao jer nije imao drugog izbora. Uz to, opredjelivši se jednom za određeni posao, nije značilo da pojedinac mora uvijek ostati pri svom izboru. U dogovoru s ostalim članovima porodične zajednice njemu stoji na raspolaganju mogućnost revaloriziranja svoga ranijeg opredjeljenja. Svi su članovi porodične zajednice potencijalni izvršitelji svih porodičnih aktivnosti, a aktualni izvršitelj je određen društvenom situacijom u kojoj se odvija porodična interakcija.

Na osnovi dosadašnjih spoznaja o vrsti poslova koji su neophodni da bi jedno seosko domaćinstvo odnosno gospodarstvo moglo opstati, u ovom su istraživanju kontrolirani slijedeći poslovi u domaćinstvu, ekonomskom dvorištu i u polju:

Područje domaćinstva:

pripremanje hrane, održavanje čistoće, briga oko rublja, nabavka namirnica, nabavka opreme za domaćinstvo, nabavka odjeće i obuće;

Ekonomsko dvorište:

ishrana stoke, ispaša, mužnja, čišćenje staje;

Gospodarstvo:

oranje, kopanje, gnojidba, drljanje i tanjuranje, sadnja, sjetva, okopavanje, prskanje voćaka i vinograda, obrezivanje voćaka i vinograda, žetva, berba, kosidba, sakupljanje sijena.

Radni je položaj omladine u porodici i seoskom domaćinstvu dakle mjeran kroz njihovo učestvovanje u pojedinim poslovima u domaćinstvu, u ekonomskom dvorištu (poslovi oko stoke) i na gospodarstvu (poslovi u polju), te kroz njihovo relativno obavljanje tih poslova u odnosu na one ukučane koji obavljaju pojedine poslove.

Specifična hipoteza 1: Seoska je omladina opterećena poslovima u domaćinstvu, u ekonomskom dvorištu i na gospodarstvu.

- S. H. 1.1.:* Što je veća opterećenost anketirane omladine poslovima u jednom području, to je manja njihova opterećenost u ostala dva područja porodičnih aktivnosti.
- S. H. 1.2.:* Razlike u sociodemografskim obilježjima anketirane seoske omladine značajno utječu na opseg njihove radne opterećenosti poslovima u domaćinstvu, u polju i oko stoke.
- S. H. 1.3.:* Razlike u sociodemografskim obilježjima domaćinstava u kojima živi anketirana seoska omladina značajno utječu na opseg njihove radne opterećenosti poslovima u domaćinstvu, u polju i oko stoke.

S. H. 1.4.: Razlike u socioekonomskim obilježjima domaćinstava u kojima živi te porodičnih gospodarstava na kojima radi anketirana omladina, značajno utječu na opseg njihove radne opterećenosti u domaćinstvu, u polju i oko stoke.

S. H. 1.5.: Razlike u sociodemografskim i socioekonomskim obilježjima naselja u kojemu živi anketirana seoska omladina značajno utječu na opseg njihove radne opterećenosti poslovima u domaćinstvu, u polju i oko stoke.

S. H. 1.6.: Pripadnost određenoj regiji značajno utječe na razlike u opsegu radne opterećenosti anketirane seoske omladine poslovima u domaćinstvu, u polju i oko stoke.

Položaj omladine u porodičnoj podjeli rada utvrđen je na osnovi odgovora na dva pitanja: *tko obavlja (pojedini) posao, te kakva je radna opterećenost ispitanika u odnosu na članove koji obavljaju taj posao?*¹⁴

Provedena ukrštanja hipotetiziranih osnova¹⁵ radnog porodičnog položaja anketirane omladine pokazala su slijedeće:

1. Utvrđene su značajne razlike u radnoj opterećenosti seoske omladine *poslovima u domaćinstvu* prema slijedećim sociodemografskim obilježjima: spolu, bračnom stanju, zanimanju, životnoj dobi i školskoj spremi. Shodno očekivanju, muška omladina češće od ženske ne sudjeluje u pripremanju hrane (85,2% prema 15,5%), održavanju čistoće (79,9% prema 8,4%), brizi oko rublja (89,2% prema 10,0%), nabavci opreme za domaćinstvo (55,8% prema 38,2%), iako je u posljednjem slučaju čak 2/5 ženske omladine isključeno iz ovoga posla. Iako još uvijek prisutne, razlike između isključenosti muške i ženske omladine iz nabavke namirnica (49,8% muške i 22,4% ženske) te kupovine odjeće i obuće (35,7% muške i 19,4% ženske) znatno su manje. Te poslove obavlja onaj koji stigne, ili onaj koga se neposredno tiču, bez podvajanja na muške i ženske poslove.¹⁶

Stupanj radnog opterećenja seoske omladine u domaćinstvu varira i prema nekim kontekstualnim obilježjima: rezidencijalnom tipu, porodičnom sastavu i veličini domaćinstva, tipu domaćinstva prema izvoru prihoda i prema regionalnoj pripadnosti naselja.¹⁷ No iznenađuje podatak da stupanj radnog opterećenja mladih domaćinskim poslovima ne varira prema socioekonomskim obilježjima domaćinstva (razini opremljenosti domaćinstva i gospodarstva, stambenom standardu, veličini obradivih površina).

¹⁴ Kao izvršioци pojedinog posla mogu biti navedeni svi članovi domaćinstva u kojem živi ispitanik. Mogući modaliteti odgovora na drugo pitanje bili su: 1 — ispitanik ne radi, a za radnu opterećenost ispitanika u odnosu na ostale ukućane koji su angažirani u pojedinom poslu mjerilo je bilo: 2 — manja, 3 — jednaka, 4 — veća.

¹⁵ Slijedeća su obilježja hipotetizirana kao osnove radne opterećenosti omladine: spol, dob, bračno stanje (demografska obilježja), školska sprema i zanimanje (socioprofesionalna obilježja) ispitanika; veličina, porodični sastav i rezidencijalni tip (demografska obilježja porodice), te tip prema izvoru prihoda, stambeni standard, razina opremljenosti domaćinstva, veličina obradivog zemljišta i razina opremljenosti gospodarstva (socioekonomska obilježja porodice); veličina naselja, tip naselja, udio stanovništva aktivnog u poljoprivredi i prometna izoliranost naselja (lokalna sociogeografska okolina) te regionalna pripadnost.

¹⁶ Detaljnija analiza značajnosti povezanosti između spola ispitanika i njegove radne opterećenosti u domaćinstvu pokazala je da je intenzitet te veze najviši u brizi oko rublja ($\gamma = -0,938$; $P = 0,001$), da je vrlo visok u održavanju čistoće ($\gamma = -0,905$; $P = 0,001$) i pripremanju hrane ($\gamma = 0,887$; $P = 0,001$), da je osrednji pri nabavljanju namirnica ($\gamma = -0,457$; $P = 0,001$) i nabavci opreme za domaćinstvo ($\gamma = 0,303$; $P = 0,001$) a najniži kod kupovine odjeće i obuće ($\gamma = 0,284$; $P = 0,001$).

¹⁷ Iako na graničnoj vrijednosti, obilježja »veličina naselja« i »prometna izoliranost« su od neznatnog ili vrlo niskog utjecaja na angažiranost seoske omladine poslovima u domaćinstvu (za obilježje »veličina naselja« $\gamma = 0,039$, $P = 0,001$; za obilježje »prometna izoliranost« $\gamma = 0,198$, $P = 0,001$).

Tabela 1

Značajnost razlika između analitičkih i kontekstualnih obilježja ispitanika i njihova radnog opterećenja u domaćinstvu

	Hi-dvadrat (χ^2)	Stupnjevi slobode (df)	Razina značaj- nosti (P)	Koefici- jent kon- tingencije (C)
<i>Ispitanik</i>				
Spol	447,842	4	0,001	0,625
Dob	152,407	12	0,001	0,344
Bračno stanje	187,555	4	0,001	0,434
Školska sprema	112,209	16	0,001	0,290
Zanimanje	317,785	16	0,001	0,461
<i>Domaćinstvo</i>				
Veličina	128,306	20	0,001	0,305
Porodični sastav	183,999	16	0,001	0,365
Rezidencijalni tip	560,413	16	0,001	0,576
Tip domaćinstva	47,915	8	0,001	0,214
Stambeni standard	49,175	16	0,001	0,198
Opremljenost domaćinstva	27,292	20	N. S.*	0,145
Veličina obradivog zemljišta	19,600	16	N. S.	0,133
Opremljenost gospodarstva	23,348	12	0,05	0,149
<i>Naselje</i>				
Veličina naselja	52,405	16	0,001	0,202
Tip naselja	3,757	4	N. S.	0,065
Udio aktivnih u poljoprivredi	21,237	16	N. S.	0,130
Prometna izoliranost	43,557	8	0,001	0,204
Regionalna pripadnost	126,230	28	0,001	0,296

* nije signifikantan.

Nadalje, doznajemo da je danas seoska omladina opterećena poslovima u domaćinstvu u manjem opsegu od ostalih članova domaćinstva. Razlike po spolu su značajne utoliko što su mladići češće od djevojaka u cijelosti lišeni domaćinskih poslova (28,4% prema 4,5%), što mladići znatno češće od djevojaka rade u domaćinstvu manje od ostalih (63,7% prema 42,4%), te što djevojke izrazito češće nego mladići u domaćinstvu rade jednako (35,0% prema 6,3%) ili više od ostalih članova (11,1% prema 0,6%), ili ih češće od mladića obavljaju same (7,0% prema 1,2%).

Vrijednost gamme od 0,790 na razini značajnosti od $P = 0,001$ pokazuje vrlo jaku povezanost između spola ispitanice seoske omladine i njihove radne opterećenosti poslovima u području domaćinstva. Ukratko, *svi su kontrolirani poslovi iz područja domaćinstva — ženski*.

2. Rezultati su pokazali da stupanj opterećenosti seoske mladeži *poslovima oko stoke* varira prema bračnom stanju, školskoj spremi i zanimanju ispitanika. Utjecaj je njihove dobi i spola bez značaja.¹⁸ Razlike postoje i pre-

¹⁸ Iako su razlike prema spolu za sveukupnost poslova oko stoke beznačajne, detaljna je analiza intenziteta povezanosti spola i radne opterećenosti mladih pojedinačnim poslovima oko stoke pokazala postojanje čvrste povezanosti pri mužnji ($\text{gamma} = -0,587$, $P = 0,001$), te nisku povezanost pri čišćenju staje ($\text{gamma} = -0,146$, $P = 0,005$) i pri ispaši ($\text{gamma} = -0,133$, $P = 0,01$). Mužnja je izrazito ženski posao, dok su ostala tri posla gotovo podjednako ženska koliko i muška.

ma rezidencijalnom tipu, dok su prema veličini domaćinstva, tipu domaćinstva prema izvoru prihoda, tipu naselja, udjela aktivnih u primarnom sektoru i regionalnoj pripadnosti naselja na granici značajnosti.

Tabela 2

Značajnost razlika između analitičkih i kontekstualnih obilježja ispitanika i njihova radnog opterećenja poslovima oko stoke

Obilježja	Hi-kvadrat (x^2)	Stupnjevi slobode (df)	Razina značaj- nosti (P)	Koefici- jent kon- tingencije (C)
<i>Ispitanik</i>				
Spol	20,627	4	0,001	0,168
Dob	44,559	12	0,001	0,213
Bračno stanje	67,321	4	0,001	0,298
Školska sprema	148,972	16	0,001	0,368
Zanimanje	344,022	16	0,001	0,519
<i>Domaćinstvo</i>				
Veličina	55,872	20	0,001	0,228
Porodični sastav	8,913	16	N. S.	0,094
Rezidencijalni tip	166,270	16	0,001	0,383
Tip domaćinstva	34,138	8	0,001	0,201
Stambeni standard	38,423	16	0,002	0,195
Opremljenost domaćinstva	35,893	20	0,01	0,184
Veličina obradivog zemljišta	38,452	16	0,002	0,194
Opremljenost gospodarstva	24,021	21	0,05	0,159
<i>Naselje</i>				
Veličina naselja	28,189	16	0,05	0,166
Tip naselja	34,404	4	0,001	0,216
Udio aktivnih u poljoprivredi	54,061	16	0,001	0,228
Prometna izoliranost	19,002	8	0,01	0,151
Regionalna pripadnost	93,268	28	0,001	0,284

Iako radno angažirana oko stoke, seoska mladež (neovisno o spolu) u pravilu radi manje od ostalih ukućana. Kada je riječ o radnoj opterećenosti »jednako kao i ostali«, tada su djevojke češće od mladića angažirane jednako-mjerno s ostalima pri ispaši i mužnji, a mladići češće od djevojaka pri ishrani stoke i čišćenju staje.

3. Rezultati o radnoj opterećenosti omladine *poslovima u polju* pokazuju da učešće omladine u trinaest gospodarskih poslova varira prema spolu, dobi, školskoj spremljenosti i zanimanju ispitanika, prema veličini domaćinstva, veličini obradivog zemljišta i razini opremljenosti njihova porodičnog gospodarstva, te prema regiji u kojoj živi.

Analiza intenziteta povezanosti obilježja spola potomaka i stupnja njihova radnog opterećenja u pojedinim poslovima na posjedu između ostalog pokazuje i diferenciranje poljoprivrednih poslova na »muške« i na »ženske«, iako su na svim kontroliranim poslovima u pravilu angažirani i mladići i djevojke. No oranje, gnojidba, drljanje i tanjuranje, prskanje i obrezivanje voćki

Tabela 3

Značajnost razlika između analitičkih i kontekstualnih obilježja ispitanika i njihova radnog opterećenja na posjedu

Obilježja	Hi-kvadrat (χ^2)	Stupnjevi slobode (df)	Razina značaj- nosti (P)	Koefici- jent kon- tingencije (C)
<i>Ispitanik</i>				
Spol	88,313	4	0,001	0,327
Dob	94,522	12	0,001	0,294
Bračno stanje	23,890	4	0,001	0,174
Školska sprema	82,024	16	0,001	0,267
Zanimanje	201,341	16	0,001	0,402
<i>Domaćinstvo</i>				
Veličina	93,837	20	0,001	0,281
Porodični sastav	35,643	16	0,002	0,180
Rezidencijalni tip	41,155	16	0,001	0,192
Tip domaćinstva	17,840	8	0,05	0,141
Stambeni standard	25,180	16	N. S.	0,153
Opremljenost domaćinstva	33,179	20	0,05	0,171
Veličina obradivog zemljišta	51,512	16	0,001	0,215
Opremljenost gospodarstva	43,805	12	0,001	0,204
<i>Naselje</i>				
Veličina naselja	28,635	16	0,05	0,161
Tip naselja	19,794	4	0,001	0,159
Udio aktivnih u poljoprivredi	21,084	16	N. S.	0,139
Prometna izoliranost	6,292	8	N. S.	0,084
Regionalna pripadnost	95,475	28	0,001	0,277

i vinograda, te kosidba — prije su muški nego ženski poslovi, jer su pri njima angažirani momci češće od djevojaka.⁹ Mladići su upravo u tim poslovima radno opterećeni jednako kao i ostali ukućani koji rade na istom poslu. S druge strane, mladići i djevojke su u približno podjednakom opsegu zaposleni pri kopanju, sadnji, okopavanju, sjetvi, žetvi, berbi i skupljanju sijena.

4. Hipotetizirana međuuvjetovanost radne opterećenosti ispitanika u pojedinim područjima potvrđena je tek djelomično. Pretpostavka da veći radni angažman u domaćinstvu znači ujedno manji radni angažman u ekonomskom dvorištu i na posjedu — nije potvrđena. Utvrđena izrazito niska upravno-razmjerna povezanost između te dvije varijable ($\gamma = 0,114$; $P = 0,001$) upućuje na zaključak da je zapošljavanje mladih u nekom od tri radna područja seoskog domaćinstva, odnosno gospodarstva, usmjeravano drugim čimbenicima različitim od njihove fizičke ili vremenske raspoloživosti. S druge strane, utvrđena je znatna povezanost između radnog angažma-

⁹ Vrijednosti gamme pokazuju znatni intenzitet povezanosti između obilježja ispitanikova spola i njegove zaposlenosti pri oranju ($\gamma = 0,541$; $P = 0,001$) i kosidbi ($\gamma = 0,597$; $P = 0,001$), a umjerenu povezanost za poslove gnojidbe ($\gamma = 0,439$; $P = 0,001$), držljanja i tanjuranja ($\gamma = 0,496$; $P = 0,001$), prskanja ($\gamma = 0,484$; $P = 0,001$) i obrezivanja ($\gamma = 0,425$; $P = 0,001$).

na na posjedu i onoga u ekonomskom dvorištu ($\gamma = 0,485$; $P = 0,001$), ali suprotno hipotetiziranom smjeru povezanosti — veza je upravo razmjerna. Učešće u poslovima na posjedu ne isključuje se nego se upravo povezuje s učešćem u poslovima oko stoke. To je razumljivo ukoliko se ima na umu da stoka i zemlja predstavljaju jedinstvo, radno i posjedovno, bez obzira na svoju različitu stvarnopravnu kvalifikaciju. Zemljoposjed i ekonomsko dvorište (barem u onom dijelu koji se odnosi na stoku) čine jedinstveno područje rada u okviru kojega djeluju specifične, unutarnje zakonitosti, te je kao takvo odijeljeno od »svijeta kućanstva«.

Da zaključimo. Seoska je omladina opterećena poslovima u domaćinstvu, ekonomskom dvorištu i na gospodarstvu. Iako se zaposlenost u polju prirodno veže sa zaposlenošću oko stoke, nije potvrđena pravilnost da veći radni angažman u jednom radnom području isključuje radni angažman u ostala dva.

Opseg radne opterećenosti mladih varira, prvo, prema njihovoj dobi, školskoj spremi i zanimanju u sva tri radna područja, prema spolu samo kod poslova u domaćinstvu i u polju (tradicionalni stereotipovi), a prema bračnom stanju kod poslova u domaćinstvu i oko stoke. Na opseg zaposlenosti seoske omladine utječe veličina domaćinstva za sva tri radna područja; rezidencijalni tip kod domaćinskih i stočarskih poslova, a porodični sastav domaćinstva jedino kod kućanskih poslova. Opseg radne opterećenosti seoske mladeži varira prema tipu domaćinstva samo kod domaćinskih poslova i poslova oko stoke, a prema veličini obradivog zemljišta i razini opremljenosti gospodarstva jedino kod poslova u polju. Utvrđeno je da se radna opterećenost mladih poslovima u domaćinstvu u prometno izoliranim naseljima razlikuje od one u dobro povezanim naseljima, te da je različita u malim, srednjim i velikim naseljima. Nadalje, opseg zaposlenosti oko stoke varira prema tipu naselja i prema udjelu aktivnih u privatnom sektoru — što nesumljivo traži daljnji rad na utvrđivanju pravih uzroka. Konačno, pripadnost pojedinoj regiji ima značajnog utjecaja na opseg opterećenosti mladih svima tri ma grupama poslova.

POLOŽAJ OMLADINE U PORODIČNOM ODLUČIVANJU

Sociolozi braka i porodice smatraju da je razgrađivanje autoriteta oca i muža jedna od temeljnih značajki promjena u životu suvremene porodice.

U tradicionalnoj seoskoj porodici patrijarhalnog tipa, koju je obilježavala ekonomska i socijalna autarkičnost i zatvorenost, pater familias je bio nosilac dvostrukog porodičnog autoriteta. On je bio vlasnik i upravljač porodične baštine ali i rukovodilac porodične (radne) grupe, što je slijedilo iz izjednačavanja radno-proizvodnog udruživanja i biološko-emocionalna udruživanja. Autoritet patrijarha u patrijarhalnom ustrojstvu, a oca u paternalističkom ustrojstvu — osnažen funkcijom upravljanja patrimonijem u njihovu isključivom vlasništvu — bio je osnovni princip porodične kohezije i funkcioniranja porodične zajednice.²⁰ Svi su ostali članovi porodice bili bez ikakva autorite-

²⁰ Treba semantički razlikovati pojmove »patrijarhalnosti«, »patricentričnosti« i »paternalizma« od »patrilinarnosti«. Dok prva tri označavaju određeni tip porodične moći ili autoriteta, posljednji označava određeni tip srodstva, odnosno srodničkih odnosa (a kroz to i odnosa u nasljeđivanju).

ta, neovisno o svom uzrastu, spolu ili krvnoj vezi s patrijarhom odnosno patrom. Takva je porodica za većinu svojih članova (posebno za potomke i ženske članove) bila specifičan svijet per se, mikrokozmos unutar kojega su mogle i trebale biti u cijelosti zadovoljene njihove potrebe. Hijerarhijska struktura porodičnog autoriteta, koja se zasnivala prije svega na spolnoj, dobnoj i generacijskoj pripadnosti svih članova porodice, bila je temeljem socijalnog ustrojstva, a pojedinačna porodica — ekonomska jedinica u društvu.²¹

Nasuprot tome, suvremena se seoska porodica profesionalno diferencira, a njezina se ekonomska (proizvodno-potrošačka) funkcija sužava na potrošačku dimenziju. Radnosposobni se članovi porodice zapošljavaju izvan porodičnog posjeda, a porodično vlasništvo koje nije proizvodno, ili koje u cijelosti ne osigurava potreban porodični dohodak, postaje beznačajno. Novčani dohodak koji potječe iz rada izvan gospodarstva osigurava bivstvovanje porodične zajednice. Vlastiti rad postaje egzistencijalnom osnovom svakog pojedinca, a pojedinačna porodica prestaje biti ekonomskom jedinicom u društvu.²²

Ekonomsko osamostaljivanje članova seoske porodice (naročito tradicionalno uzdržavanih potomaka i žena) uspostavlja nove unutarporodične odnose. Suvremenu porodicu obilježava demokratizirana struktura i jednakopravnost bračnih drugova te roditelja i djece, pa odnosi između njih nisu više hijerarhijski nego kooperativni. Mjesto i ulogu svakog člana porodice ne određuju principi patrijarhalnosti, paterniteta i generacijske pripadnosti već njegov profesionalni (radni i finansijski) doprinos porodičnoj zajednici. U idealnoj situaciji suradnje između svih članova porodice u procesu donošenja važnih porodičnih odluka »osoba od autoriteta« ne postoji, pošto je odlučivanje demokratizirano, s jednakim pravom učestvovanja svih članova porodične zajednice.

Struktura porodičnog autoriteta utječe na odgoj seoskog podmlatka i njihovu socijalizaciju i personalizaciju: osjećaj sigurnosti i jednakovrijednosti, odnosno osjećaj podređenosti ovisi o tipu autoriteta koji dominira u porodici orijentacije.²³ Poljoprivredna je porodica radna zajednica, koja može biti pogodan okvir za razvijanje osjećaja suradnje i međusobnog pomaganja. Kroz obavljanje nekih poslova na polju, u ekonomskom dvorištu ili u domaćinstvu, potomak se već odrana privikava na samostalne radne dužnosti, što bi se trebalo povoljno odraziti i na razvijanje njegove ličnosti. Ovisno o pokazanom stupnju radne samostalnosti on se pokazuje vrijednim porodičnog povjerenja, pa unutar svoje porodice stiče određeni (viši) status. (Stoga pri utvrđivanju položaja mladih u upravljanju domaćinstvom i gospodarstvom treba voditi računa o opsegu radne opterećenosti i samostalnosti.) Rezultati nekih ranijih istraživanja međutim pokazuju da su mladi, iako maksimalno opterećeni

---

²¹ Sve dotle dok je patrimonij egzistencijalna osnova porodične zajednice, pojedinačna će porodica biti ekonomska jedinica u društvu. (Usp. Fridrich Engels: *Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države*, Zagreb, Naprijed, 1945.)

²² First-Dilić, Ruža: »Hipotetski okvir za istraživanje poljoprivredne porodice«, *Sociologija sela*, Zagreb, XI/1973, br. 40—42, str. 9 i dalje.

²³ U porodici u kojoj dominira otac, djeca stječu podređeni stav, ali u kooperativnoj porodici djeca dobivaju osjećaj o vlastitoj vrijednosti i svome značaju, što proizlazi iz njihova sudjelovanja u radu i u odlučivanju ravnopravno ostalim članovima porodice. (Usp. David E. Lindstrom: *Rural Social Change*, Champaign, Stipes Publishing Company, 1968, p. 84)

radom na gospodarstvu i u domaćinstvu, u pravilu isključeni iz donošenja važnijih odluka o proizvodnji i o potrošnji.²⁴ Osnovni činilac održavanja takve tradicionalne strukture autoriteta jest *materijalni supstrat tradicionalizma u odgoju i socijalizaciji* te u porodičnoj interakciji — ne toliko privatno vlasništvo na sredstva i uvjete rada (zemlju, stoku, gospodarske zgrade i poljoprivrednu opremu) koliko o d n o s seljaka i zemlje, porodične zajednice i porodičnog vlasništva.²⁵ Od značaja je također i održavanje tradicionalizma u samom selu gdje javno mnijenje ujednačava ponašanje, stavove i mišljenja svih stanovnika istog naselja.

Porodična je moć (teorijski koncept višeg reda), društveni odnos koji se uspostavlja između članova porodične zajednice. Roditeljski je autoritet kao (teorijski koncept nižeg reda) društveni odnos osnažen atributom porodične legitimnosti: nosioca roditeljskog autoriteta percipiraju bračni partner i ostali članovi porodice pod njegovim autoritetom kao legitimnog donosioca porodičnih odluka.²⁶ Na nižoj je razini apstrakcije porodična moć konceptualizirana kroz generacijski odnos uloga autoriteta te obuhvaca ulogu donosioca odluka (jednog ili oba roditelja) i njoj komplementarnu ulogu objekta autoriteta (potomke), uz pretpostavku da oni ne odlučuju samostalno.

Na empirijskoj se razini autoritet kao društveni odnos ostvaruje u mjerljivim radnjama njegova nosioca — pojedinačnim odlukama o odabranim pitanjima relevantnima za život porodice kao cjeline i njezinih članova. Time je pojedinačna odluka definirana kao sastavni dio autoriteta, a porodični (roditeljski) je autoritet operacionaliziran kroz proces odlučivanja.

Na osnovi dosadašnjih spoznaja o vrstama odluka koje su neophodne za normalno funkcioniranje jednog seoskog domaćinstva (gospodarstva), kontrolirano je donošenje slijedećih odluka o gospodarstvu i o domaćinstvu:

Područje gospodarstva:

odluke o poljoprivrednoj proizvodnji, odluke o nabavci poljoprivredne opreme;

Područje domaćinstva:

odluke o nabavci opreme za domaćinstvo, odluke o popravku, kupovini ili izgradnji kuće.

Upravljački položaj seoske omladine mjeren kroz (a) njihovu *uključenost u odlučivanje* o pojedinim pitanjima od značaja za domaćinstvo i za gospodarstvo i kroz (b) njihovo *relativno učestvovanje* u donošenju tih odluka, s obzirom na ostale ukućane, također uključene u proces odlučivanja.

Specifična hipoteza 2: Seoska je omladina uključena u donošenje važnih porodičnih odluka o gospodarstvu i o domaćinstvu.

²⁴ U istraživanju društvenog položaja seoske omladine iz 1969. godine utvrđeno je da od ukupno 1.713 intervjuiranih mladih poljoprivrednika, u odlučivanju o proizvodnji uključena je samo jedna petina, a u odlučivanju o potrošnji nešto više od jedne četvrtine. (Usp. Edhem Dilić: *Društveni položaj i orijentacija seoske omladine*, nav. dj., str. 57; također Ruža First: »Porodica i seljačka omladina«, nav. dj.; First Ruža: »Struktura autoriteta u seoskim domaćinstvima«, *Sociologija sela*, Zagreb VII/1969, br. 23—24, str. 53—60; First-Dilić Ruža: »Učešće ženskih članova u odlučivanju u suvremenoj seoskoj porodici«, *Sociološki pregled*, Beograd, 4/1970, br. 1, str. 78—88.)

²⁵ O uzajamnosti između seljaka i njegova zemljoposjeda Marx i Engels pišu: »(...) Njegova porodična historija, historija njegove kuće itd., sve to individualizira njegov zemljoposjed i pretvara ga potpuno u njegov dom, personificira ga (...)«. (Usp. Karl Marx i Friedrich Engels: *Rani radovi*, Zagreb, Naprijed, 1967, str. 239.)

²⁶ Sociološki koncept moći označava sposobnost kontroliranja ponašanja drugih osoba od strane pojedinca (monokratizam) ili grupe osoba (kolegijalitet). Autoritet je pak pravo kontroliranja ponašanja ostalih članova jedne zajednice. (Usp. Marx Weber: *The Theory of Social and Economic Organization*, New York, The Farse Press, 1969. p. 152; Donald M. Wolfe: »Power and authority in the family,« in Donald Carwright (ed.), nav. dj., str. 99—117.)

- S. H. 2.1.: Razlike u sociodemografskim obilježjima anketirane seoske omladine značajno utječu na stupanj njihova učešća u odlučivanju o proizvodnji, o nabavci poljoprivredne opreme, o nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima.
- S. H. 2.2.: Razlike u sociodemografskim obilježjima domaćinstava u kojima živi anketirana seoska omladina značajno utječu na stupanj njihova učešća u odlučivanju o proizvodnji, o nabavci poljoprivredne opreme, o nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima.
- S. H. 2.3.: Razlike u ekonomskim obilježjima domaćinstava u kojima živi anketirana seoska omladina značajno utječu na stupanj njihova učešća u odlučivanju o proizvodnji, o nabavci poljoprivredne opreme, o nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima.
- S. H. 2.4.: Razlike u socioekonomskim obilježjima naselja u kojima živi anketirana seoska omladina značajno utječu na stupanj njihova učešća u odlučivanju o poljoprivrednoj proizvodnji, o nabavci poljoprivredne opreme, o nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima.
- S. H. 2.5.: Pripadnost određenoj regiji značajno utječe na razlike u stupnju učešća anketirane omladine u odlučivanju o poljoprivrednoj proizvodnji, o nabavci poljoprivredne opreme, o nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima.

Upravljački položaj seoske omladine utvrđen je na osnovi odgovora na dva pitanja: *Tko donosi pojedine odluke o gospodarstvu i o domaćinstvu? i Kakvo je učešće ispitanika u donošenju odluka?*²⁷

Dobiveni rezultati ukrštanja hipotetiziranih osnova²⁸ upravljačkog položaja ispitanika, pokazuju slijedeće:

1. Uključenost omladine u donošenju odluka o *poljoprivrednoj* proizvodnji značajno ovisi o svim kontroliranim sociodemografskim obilježjima ispitanika: spolu ($C = 0,249$), dobi ($C = 0,477$), bračnom stanju ($C = 0,413$), školskoj spremi ($C = 0,285$) i zanimanju ($C = 0,379$). Od značaja su također i neka od sociodemografskih obilježja domaćinstva: veličina ($C = 0,246$), porodični sastav ($C = 0,207$) i rezidencijalni tip ($C = 0,392$). Nisu potvrđene hipotetizirane razlike prema ekonomskim obilježjima domaćinstva, socioekonomskim obilježjima naselja ni prema regionalnoj pripadnosti.

Rezultati su o učešću ispitanika u donošenju odluka o *nabavci poljoprivredne opreme* konzistentni (gotovo istovjetni) gornjima, osim što nije utvrđena značajna razlika prema obilježju »porodični sastav domaćinstva«.²⁹ Trebalo je i očekivati da će se istovjetni obrasci odlučivanja formirati u procesu donošenja ovih dviju skupina odluka, pošto su one po prirodi stvari međusobno vezane i spadaju u grupu gospodarskih odluka. No mimo je očekivanja

²⁷ U odgovoru na prvo pitanje mogli su biti navedeni svi članovi ispitanikova domaćinstva, dok su mogući modaliteti odgovora na drugo pitanje bili 1-ne pita se, 2-pita se. Time je dobivena skala od četiri stupnja intenziteta ispitanikova učešća u porodičnom odlučivanju, od njegove totalne isključenosti, preko neznatne uključenosti (pita ga se), znatne uključenosti (suodlučuje), do njegova samostalna odlučivanja.

²⁸ Hipotetizirane su osnove upravljačkog položaja seoske omladine bile operacionalizirane kroz slijedeće indikatore: spol, dob i bračno stanje (demografska obilježja) te školsku spremu i zanimanje ispitanika (socioprofesionalna obilježja ispitanika); veličinu, porodični sastav i rezidencijalni tip (demografska obilježja porodice i domaćinstva), te tip prema izvoru dohotka, stambeni standard, opremljenost domaćinstva, veličinu obradivog zemljišta i opremljenost gospodarstava (socioekonomska obilježja porodice i domaćinstva), veličinu naselja, tip naselja, udio stanovnika aktivnih u poljoprivredi i prometu izoliranost (lokalna sociogeografska okolina) i kroz regionalnu pripadnost.

²⁹ U stvari je i ovaj rezultat konzistentan onome u odlučivanju o poljoprivrednoj proizvodnji, pošto se u oba dobiveni koeficijenti kontingencije približavaju graničnoj vrijednosti (0,200), samo je njegova vrijednost za odluke o poljoprivrednoj proizvodnji nešto viša od granične ($C = 0,207$) a za odluke o gospodarskim investicijama nešto niža ($C = 0,198$).

da ne postoje nikakve razlike u stupnju učešća ispitanika u donošenju proizvodnih i gospodarsko-investicionih odluka prema ekonomskim obilježjima gospodarstva, kao što su veličina obradivih površina u porodičnom posjedu i razina opremljenosti gospodarstva poljoprivrednim alatima i strojevima. Naime, u onim gospodarstvima koja su veća po površini potomci bi trebali biti radno više opterećeni (jer je potrebno više »ruku« da bi se sav posao obavio), pa bi razmjerno svom radnom angažmanu trebali biti uključeni u odlučivanje o proizvodnoj i investicionoj orijentaciji gospodarstva. Kako pak u bolje opremljena gospodarstva nije potrebno toliko ulaganja fizičke radne snage, potomci bi u većem opsegu bili isključeni iz procesa rada i, shodno tome, između upravljačkog položaja ispitanika prema opremljenosti gospodarstva kao ni prema veličini zemljoposjeda, nisu ustanovljene.

2. Dobiveni rezultati ukrštanja hipotetiziranih osnova položaja ispitanika u upravljanju domaćinstvom pokazuju da postoje značajne razlike u učešću ispitanika u *donošenju odluka o nabavci opreme za domaćinstvo* kao i odluka o građevinskim zahvatima prema većini odabranih sociodemografskih obilježja ispitanika dobi ($C = 0,488$), bračnom stanju ($C = 0,451$), školskoj spremi ($C = 0,259$) i zanimanju ($C = 0,362$). Od kontroliranih strukturalnih obilježja domaćinstava značajno utječu na stupanj učešća ispitanika u odlučivanju jedino sociodemograska obilježja domaćinstava u kojima oni žive, i to veličina ($C = 0,330$), porodični sastav ($C = 0,290$) i rezidencijalni tip ($C = 0,473$). Od kontroliranih strukturalnih obilježja utvrđene su značajne razlike jedino prema pripadnosti pojedinim regijama ($C = 0,473$). Od kontroliranih strukturalnih obilježja utvrđene su značajne razlike jedino prema pripadnim regijama ($C = 0,215$).

Rezultati o učešću ispitanika u odlučivanju o *građevinskim zahvatima* gotovo se u cijelosti podudaraju s gornjima.³⁰

3. Može se dakle zaključiti da stupanj učešća seoske omladine u odlučivanju o poljoprivrednoj proizvodnji, nabavci poljoprivredne opreme, nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima varira prema njihovoj dobi, bračnom stanju, školskoj spremi i zanimanju te prema veličini domaćinstva, porodičnom sastavu i rezidencijalnom tipu domaćinstva u kojem žive.

4. No detaljnija je analiza ovih odnosa pokazala da je upravljački položaj naših ispitanika značajno povezan s njihovom dobi (tabela 4) i bračnim stanjem (tabela 5) te s rezidencijalnim tipom (tabela 6), dok je za ostala obilježja povezanost, iako prisutna, vrlo slaba intenziteta.

U sve četiri grupe odluka učešće ispitanika je to značajnije što starijoj dobnoj skupini pripadaju, a dobivene vrijednosti gamme pokazuju čvrstu povezanost ovih dvaju obilježja. I obrnuto, to je veći broj omladine u potpunosti isključen iz odlučivanja što mlađoj dobnoj skupini pripadaju. Nadalje je veoma visok intenzitet povezanosti između obilježja bračnog stanja ispitanika i stupnja njihova učešća u odlučivanju za sve četiri grupe odluka. Oženjeni

---

³⁰ Evo vrijednosti koeficijenta kontingencije: za dob ($C = 0,495$), bračno stanje ($C = 0,439$), školska sprema ($C = 0,267$) i zanimanje ispitanika ($C = 0,281$), zatim za veličinu domaćinstva ($C = 0,350$), porodični sastav ($C = 0,001$) i rezidencijalni tip ($C = 0,440$) te za regionalnu pripadnost (0,255). Vrijednosti za ostala kontrolirana obilježja (spol ispitanika, tip domaćinstva, stambeni standard, opremljenost domaćinstva, veličina posjeda, opremljenost gospodarstva, veličina naselja, tip naselja, udio aktivnih stanovnika u poljoprivredi, prometna izoliranost, nisu značajne.

odnosno udate prisutniji su i samostalniji u odlučivanju od neoženjenih i neudatih, a utvrđena je čvrsta povezanost i između rezidencijalnog tipa domaćinstva i učešća ispitanika. Ispitanici koji žive u neolokalnim domaćinstvima odlučuju češće od onih koji žive u porodici orijentacije kao i od onih koji žive u višeporodičnom (patrilokalnom ili matrilokalnom) domaćinstvu. To znači da je omladina koja živi u porodici orijentacije isključena iz donošenja porodičnih odluka daleko češće od one iz drugih tipova stanovanja.

Tabela 4

Učešće ispitanika u odlučivanju, prema dobi

Dobna skupina ispitanika	Učešće u odlučivanju				N
	isključen	pitan	suodlučuje	odlučuje sam	
<i>Poljoprivredna proizvodnja</i>					
15—17 godina	66,2%	30,8%	3,0%	—	(471)
18—21 „	42,3	49,2	7,5	1,0	(506)
22—25 „	25,4	54,3	17,8	2,5	(276)
26—29 „	14,0	53,5	21,7	10,9	(129)
gamma = 0,530; P = 0,001					
<i>Nabavka poljoprivredne opreme</i>					
15—17 godina	65,9	31,7	2,4	—	(458)
18—21 „	41,3	49,8	7,3	1,6	(492)
22—25 „	26,3	53,1	18,3	2,3	(262)
26—29 „	18,2	48,8	18,2	14,9	(121)
gamma = 0,514; P = 0,001					
<i>Nabavka opreme za domaćinstvo</i>					
15—17 godina	54,7	41,5	3,7	—	(508)
18—21 „	32,9	56,2	9,5	1,4	(566)
22—25 „	18,8	55,7	21,0	4,5	(314)
26—29 „	8,6	49,7	27,0	14,7	(163)
gamma = 0,531; P = 0,001					
<i>Popravka, kupovina ili izgradnja kuće</i>					
15—17 godina	58,0	38,7	3,4	—	(507)
18—21 „	33,3	53,5	11,6	1,6	(561)
22—25 „	19,1	55,3	21,4	4,2	(309)
26—29 „	7,5	49,1	30,4	13,0	(161)
gamma = 0,551; P = 0,001					

Od ostalih kontroliranih obilježja utvrđena je umjerena povezanost između ispitanikova spola i njegova učestvovanja u donošenju odluka o poljoprivrednoj proizvodnji (gamma = 0,308; P = 0,001) kao i njegova učestvovanja u odlučivanju o nabavci poljoprivredne opreme (gamma = 0,341; P = 0,001). Djevojke su češće od mladića izuzete iz donošenja gospodarskih odluka i odluka o građevinskim zahvatima (iako vrijednost gamme u posljednjem slučaju pokazuje niski intenzitet povezanosti od 0,172 za razinu značajnosti P = 0,001). Mladići češće od djevojaka sudjeluju u upravljanju gospodarstvom (bilo da su »pitani« da suodlučuju ili da samostalno odlučuju). Uočena je

gotovo istovjetna pravilnost i za upravljanje domaćinstvom, uz iznimku da djevojke češće od mladića »suodlučuju« (razlika u korist djevojaka iznosi 0,9% za odluke o investicijama, 0,5% za odluke o građevinskim zahvatima).

Da zaključimo: Na stupanj učešća seoskih potomaka u odlučivanju o proizvodnji, o nabavci poljoprivredne opreme, o nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima utječe njihova dob, bračno stanje, školska sprema i zanimanje, a na donošenje gospodarskih odluka i spol. Upravljački položaj mladih u domaćinstvu i na gospodarstvu nadalje značajno varira prema veličini, rezidencijalnom tipu i porodičnom sastavu domaćinstava u kojima žive, a prema regiji u kojoj žive samo kod odlučivanja o nabavci opreme za domaćinstvo i o građevinskim zahvatima. Na opseg učešća omladinske seoske generacije u odlučivanju o pitanjima gospodarstva i domaćinstva međutim ne utječu razlike u ekonomskim obilježjima domaćinstava kao ni u socioekonomskim obilježjima naselja u kojima mladi žive.

Tabela 5

Učešće ispitanika u odlučivanju, prema bračnom stanju

Bračno stanje ispitanika	Učešće u odlučivanju				N
	isključen	pitan	suodlučuje	odlučuje sam	
<i>Poljoprivredna proizvodnja</i>					
Ledični	49,9%	42,6%	6,5%	1,0%	(1151)
Oženjeni	17,0	53,5	23,0	6,5	(230)
gamma = 0,620; P = 0,001					
<i>Nabavka poljoprivredne opreme</i>					
Ledični	49,7	42,9	6,1	1,3	(1111)
Oženjeni	19,5	49,8	22,2	8,6	(221)
gamma = 0,593; P = 0,001					
<i>Nabavka opreme za domaćinstvo</i>					
Ledični	40,0	50,4	8,2	1,4	(1264)
Oženjeni	10,9	51,6	27,4	10,2	(285)
gamma = 0,646; P = 0,001					
<i>Popravka, kupovina ili izgradnja kuće</i>					
Ledični	41,3	48,2	8,9	1,6	(1258)
Oženjeni	11,2	50,4	29,9	8,6	(278)
gamma = 0,640; P = 0,001					

Seoska je mladež nedovoljno zastupljena u donošenju odluka koje su od općeg porodičnog interesa, posebno kada se ima u vidu da potomci najneposrednije sudjeluju u izvršavanju tih odluka. Ovaj nesrazmjer između radne opterećenosti seoske omladine poslovima u domaćinstvu i na gospodarstvu, s jedne strane, te njezina učešća u odlučivanju o tim poslovima, s druge strane, jedna je od temeljnih karakteristika porodičnog položaja seoske omladine i jedan od vidova depriviranosti mladih u okviru njihove vlastite porodice/domaćinstva. U demokratskom bi ustrojstvu međuljudskih odnosa onaj tko ra-

di pojedini posao trebao i odlučivati o podjeli radnih dužnosti te donositi druge odluke koje su neposredno vezane uz njihovu zaposlenost.

Tabela 6

Učešće ispitanika u odlučivanju, prema rezidencijalnom tipu

Tip rezidencije ispitanika	Učešće u odlučivanju				N
	isključen	pitan	suodlučuje	odlučuje sam	
<i>Poljoprivredna proizvodnja</i>					
Samačko	62,5%	25,0%	—	12,5%	(8)
Neolokalno	13,3	31,1	42,2	13,3	(45)
Patrilokalno	17,9	60,3	17,2	4,6	(151)
Matrilokalno	35,7	40,5	16,7	7,1	(42)
Porodica orijentacije	49,3	43,0	6,8	0,9	(1133)
gamma = -0,529; P = 0,001					
<i>Nabavka poljoprivredne opreme</i>					
Samačko	52,5	25,0	—	12,5	(8)
Neolokalno	15,9	29,5	38,6	15,9	(44)
Patrilokalno	21,9	54,1	16,4	7,5	(146)
Matrilokalno	35,0	42,5	17,5	5,0	(40)
Porodica orijentacije	49,1	43,5	6,3	1,1	(1092)
gamma = -0,497; P = 0,001					
<i>Nabavka opreme za domaćinstvo</i>					
Samačko	33,3	20,0	—	46,7	(15)
Neolokalno	3,6	42,2	39,8	14,5	(83)
Patrilokalno	15,2	56,1	21,3	7,3	(164)
Matrilokalno	18,8	47,9	25,0	8,3	(48)
Porodica orijentacije	39,8	50,9	8,3	1,0	(1238)
gamma = -0,588; P = 0,001					
<i>Popravka, kupovina ili izgradnja kuće</i>					
Samačko	40,0	20,0	—	40,0	(15)
Neolokalno	7,6	41,8	40,5	10,1	(79)
Patrilokalno	14,9	52,8	24,8	7,5	(161)
Matrilokalno	18,8	45,8	27,1	8,3	(48)
Porodica orijentacije	41,0	48,8	9,1	1,1	(1232)
gamma = -0,561; P = 0,001					

POLOŽAJ OMLADINE U STRUKTURI PORODIČNE POTROŠNJE

U tradicionalnoj su poljoprivrednoj porodici potomci zaposleni na posjedu, u ekonomskom dvorištu i u domaćinstvu podređeni roditeljima, pošto imaju status porodičnog pomagača. Bez obzira na svoj uzrast potomci ne sudjeluju u raspodjeli porodičnog budžeta razmjerno svojem radnom i financijskom doprinosu. Za svoj rad ne dobivaju nikakvu naknadu, a džeparac kojega

primaju u paušalnom iznosu nije po osnovi dodjeljivanja ni po vrijednosti nagrada za rezultat njihova rada. U poljoprivrednoj se dakle porodici ne provodi princip nagrađivanja prema radu, barem ne u odnosu na pripadnike mlađe generacije.

Konzumiranjem hrane i dobivanjem džeparca ne troše se u cijelosti ono što je potomak priskrbio svojim radom u porodičnoj zajednici. Ukoliko je duže vremena radio na porodičnom posjedu vjerojatno je da će njegov radni doprinos biti djelomično revaloriziran ili kroz miraz za djevojke u času njihove udaje i napuštanja roditeljskog gospodarstva, ili kroz nasljeđivanje roditelja i kroz diobu dobara. Sam roditelj može testamentom ostaviti više onom potomku koji je duže radio na porodičnom posjedu i više doprinjeo sigurnosti gospodarstva. Zakonske odredbe o nasljeđivanju unekoliko štite one potomke koji su dugo vremena surađivali sa svojim roditeljima, predviđajući mogućnost da potomci koji žive i rade sa svojim roditeljima prilikom ostavinske rasprave dobiju više od nužnog odnosno više od svog nasljednog dijela.³¹ Slične odredbe sadrže i neka druga zakonodavstva.³²

Ovakvo plaćanje *pro futuro* znači samo otvaranje perspektive da će mladi u budućnosti dobiti kompenzaciju za svoj rad izvršen u sadašnjosti, čime ništa bitno ne mijenja u postojećim odnosima. Mladi su i dalje jednako ovisni o svojim roditeljima, i dalje su jednako inferiorni u odnosu na omladinu drugih zanimanja koja svojim društvenim radom neposredno stječe dohodak i njime samostalno raspolaže. Mladi je seljak vjerojatno isto tako dobro i hranjen i obučen kao i mladi nepoljoprivrednici, ali se ne osjeća »svojim gospodarom«, potrošno samostalnim kao što su to njegovi seoski vršnjaci — zaposleni izvan porodičnog posjeda.³³ A radi koliko i oni, ako ne i više.

Položaj mladih poljoprivrednika u strukturi porodične potrošnje bitno se ne mijenja njihovom ženidbom, ukoliko je ona patrikolalna ili matrikolalna. Mladima se materijalni položaj bitno neće promijeniti ni u slučaju neolokalne rezidencije, ukoliko nastave raditi s roditeljima na njihovu posjedu i njihovim sredstvima rada. Za mladi je bračni par najnepovoljnije »klasično« patrijarhalno rješenje kada roditelji zadržavaju sveukupan dohodak a prema mladom se paru odnose kao ranije prema svom djetetu, sami procjenjujući, određujući i namirujući njihove potrebe. Za pretpostaviti je međutim da je takva situacija prestala biti preovlađujuća u našem suvremenom selu, te da je zamijenjena demokratskijim rješenjima. Dohodak se sve češće dijeli tako da se mladom domaćinstvu osigura njegova autonomija. A kakav će biti stvarni sporazum između roditeljskog i mladog domaćinstva o načinu diobe rezultata njihova zajedničkog rada, umnogome ovisi o običajima pojedinog kraja.

³¹ Zakon o nasljeđivanju predviđa mogućnost izdvajanja imovine iz zaostavštine a u korist potomaka koji su privređivali s ostavioцем. U čl. 37. stav 1 ZN stoji: »Potomci ostavioćevi koji su živjeći u zajednici sa ostavioćem i svojim trudom, zaradom ili inače pomagali mu u privređivanju, imaju pravo zahtijevati da im se iz zaostavštine izdvoji dio koji odgovara njihovom doprinosu u povećanju vrijednosti ostavioćeve imovine.«

³² U Francuskoj od 1939. godine i u Belgiji od 1963. godine predviđena je tzv. »odgođena plaća« (salaire différé) koju uz svoj nasljedni dio dobiva potomak i to kao novčanu sumu ekvivalentnu trajanju njegova rada za roditelje a bez ikakve novčane naknade.

³³ Mlade poljoprivrednike ovakav materijalni položaj stavlja u izuzetno nepovoljan položaj u situaciji slobodnog vremena. Pošto mogu slobodno disponirati samo onim novčanim iznosom koji im je dat kao džeparac, roditelji na takav način zadržavaju maksimalno moguću kontrolu nad izdancima i nad slobodnim aktivnostima svoje djece, makar ona bila već odrasla. (Usp. Edhem Dilić, *nav. dj.*, str. 77—78, Hoyois, Giovanni, *nav. dj.*, str. 148 i 155.)

Ovakvu sudbinu mladih poljoprivrednika iz poljoprivrednih i mješovitih domaćinstava dijele i oni potomci u seoskoj porodici koji su na školovanju (đaci i studenti), koji su deagrarizirani ali nezaposleni, te domaćice. Oni koji su u stalnom radnom odnosu izvan porodičnog posjeda imaju najveću potrošnu samostalnost, iako u pravilu ne raspolažu cijelom zaradom nego tek jednim dijelom, pa se može pretpostaviti da položaj mladih u strukturi porodične potrošnje ovisi o njihovu zanimanju.

Seoska bi omladina koja živi u nepoljoprivrednom domaćinstvu trebala imati povoljniji materijalni položaj. To bi, s jedne strane, trebalo biti uvjetovano povoljnijim materijalnim položajem uopće nepoljoprivrednih domaćinstava, a s druge diferencijalnim sistemom vrednota i različitim konceptom življenja. Tu se prije svega misli na drugačije vrednovanje odnosa između rada i novca, drugačije stavove u odnosima između roditelja i djece, na različitu percepciju potrebe i načina korištenja slobodnog vremena i njegovu ulogu u razvijanju kreativne ličnosti.

Moguće je međutim da pod utjecajem lokalnih ili regionalnih običaja, tradicije ili sociokulturne zatvorenosti seoske zajednice porodični i individualni sistemi vrednota budu iznivelirani na razini sela ili regije. U tom slučaju odrednica potrošne samostalnosti potomka ne bi bilo njihovo zanimanje niti profesionalni profil porodice u kojoj živi, nego lokalno vrednovanje njihove spolne, dobne i generacijske pripadnosti.

Koncept položaja omladine u strukturi porodične potrošnje (zavisna promjenljiva) operacionaliziran je kao njihov materijalni položaj a mjeren je kroz: 1. *stupanj potrošne samostalnosti seoske omladine*, 2. *izvore potrošne samostalnosti seoske omladine*, 3. *zadovoljstvo seoske omladine vlastitim materijalnim položajem*.

Specifična hipoteza 3: Seoska je omladina u značajnoj mjeri ograničena u potrošnoj samostalnosti.

S.H.3.1.: Razlike u sociodemografskim obilježjima anketirane seoske omladine značajno utječu na stupanj i izvore njihove potrošne samostalnosti, te na njihovo zadovoljstvo vlastitim materijalnim položajem.

S.H.3.2.: Razlike u sociodemografskim obilježjima domaćinstva u kojima živi anketirana seoska omladina značajno utječu na stupanj njihove potrošne samostalnosti.

S.H.3.3.: Pripadnost određenoj regiji značajno utječe na stupanj potrošne samostalnosti anketirane seoske omladine.

Materijalni je položaj seoske omladine te stupanj njihova zadovoljstva tim položajem utvrđen na osnovi odgovora na slijedeća tri pitanja: *Imaš li novac kojim potpuno samostalno raspolažeš? Kako do njega dolaziš? Da li je iznos kojim samostalno raspolažeš dovoljan za tvoje lične potrebe?*³⁴

³⁴ Kada mladi imaju novac kojim samostalno raspolažu, tada su kao izvori stjecanja bili predviđeni slijedeći modaliteti: 1-zarada iz radnog odnosa, 2-zarada za rad izvan gospodarstva, 3-prodaja poljoprivrednih proizvoda, 4-kućna radinost, 5-džeparac, 6-drugo. Mladi su zadovoljstvo opsegom svoje potrošne samostalnosti mogli izraziti izjavom da je novčani iznos kojim samostalno raspolažu 1-dovoljan u cijelosti, 2-djelomično je dovoljan, 3-nije dovoljan za njihove lične potrebe.

Tabela 7

Značajnost razlika između obilježja ispitanika i izvora njihove potrošne samostalnosti

Obilježja ispitanika	Izvori potrošne samostalnosti						N
	radni odnos	rad izvan gospodarstva	prodaja poljoprivrednih proizvoda	kućna radinost	džeparac	Ostalo	
<i>Spol</i>							
Muški	50,6%	13,9%	7,6%	1,0%	23,5%	3,4%	(698)
Ženski	40,7	5,3	3,5	2,4	36,0	12,1	(339)
	47,3	11,1	6,3	1,4	27,6	6,3	(1037)
	$\chi^2 = 68,936$; $df = 5$; $P = 0,001$						
<i>Dob</i>							
15—17 godina	10,0	14,0	3,2	2,0	63,6	7,2	(250)
18—21 godina	44,6	16,2	3,4	1,6	29,2	5,0	(383)
22—25 godina	73,6	4,9	9,8	1,1	4,5	6,0	(265)
26—29 godina	71,7	4,3	12,3	0,7	2,2	8,7	(138)
	47,3	11,2	6,2	1,4	27,6	6,3	(1036)
	$\chi^2 = 383,257$; $df = 15$; $P = 0,001$						
<i>Bračno stanje</i>							
Ledični	44,2	12,3	4,3	1,4	33,5	4,2	(832)
Oženjeni	59,9	6,4	14,4	1,5	3,0	14,9	(202)
	47,3	11,1	6,3	1,5	27,6	6,3	(1034)
	$\chi^2 = 123,790$; $df = 5$; $P = 0,001$						
<i>Školska sprema</i>							
Nezavršena OŠ	34,1	22,7	18,2	1,7	11,9	11,4	(176)
Završena OŠ	51,2	10,1	11,3	3,2	21,0	3,2	(248)
Nezavršena SŠ	16,6	12,5	1,1	1,1	60,9	7,7	(271)
Završena SŠ	79,2	5,6	0,7	0,3	10,8	3,5	(288)
Više od SŠ	55,6	1,9	—	—	31,5	11,1	(154)
	47,3	11,2	6,3	1,4	27,6	6,3	(1037)
	$\chi^2 = 421,871$; $df = 20$; $P = 0,001$						
<i>Zanimanje</i>							
Poljoprivrednik	1,3	31,8	38,4	2,6	19,9	6,0	(151)
Učenik	3,2	12,8	—	1,8	74,8	7,4	(282)
Zaposlen	96,5	0,8	0,2	0,2	1,6	0,6	(489)
Nezaposlen	7,4	38,9	—	1,9	40,7	11,1	(54)
Domaćica	5,0	11,7	8,3	6,7	25,0	43,4	(60)
	47,3	11,2	6,2	1,4	27,6	6,3	(1036)
	$\chi^2 = 1451,350$; $df = 20$; $P = 0,001$						

Tabela 8

Značajnost razlika između obilježja ispitanika i njihove percepcije dovoljnosti novčanog iznosa kojim raspolažu

Obilježja	Dovoljnost novčanog iznosa			
	dovoljan u cijelosti	djelomično dovoljan	nije dovoljan	N
<i>Spol</i>				
Muški	38,5%	42,0%	19,5%	(697)
Zenski	36,1	50,4	13,5	(341)
	37,7	44,8	17,5	(1038)
	$\chi^2 = 8,690$; $df = 2$; $P = 0,02$			
<i>Dob</i>				
15—17 godina	37,3	48,0	14,7	(252)
18—21 godina	37,9	46,5	15,7	(383)
22—25 godina	38,9	42,3	18,9	(265)
26—29 godina	36,5	39,4	24,1	(137)
	37,8	44,8	17,4	(1037)
	$\chi^2 = 7,838$; za $df = 6$ nije statistički značajan			
<i>Bračno stanje</i>				
Ledični	38,8	45,1	16,1	(833)
Oženjeni	33,2	43,1	23,8	(202)
	37,7	44,7	17,6	(1035)
	$\chi^2 = 690$; $df = 2$; $P = 0,05$			
<i>Školska sprema</i>				
Nezavršena OŠ	34,7	41,5	23,9	(176)
Završena OŠ	36,0	45,3	18,6	(247)
Nezavršena SŠ	36,1	45,3	18,6	(274)
Završena SŠ	41,8	44,6	13,5	(287)
Više od SŠ	40,7	51,9	7,4	(54)
	37,7	44,8	17,5	(1038)
	$\chi^2 = 13,355$; za $df = 8$ nije statistički značajan			
<i>Zanimanje</i>				
Poljoprivrednik	33,8	44,4	21,9	(151)
Učenik	34,0	48,4	17,5	(285)
Zaposlen	39,2	44,1	16,7	(485)
Nezaposlen	41,8	43,6	14,5	(55)
Domaćica	49,2	34,4	16,4	(61)
	37,7	44,7	17,6	(1037)
	$\chi^2 = 8,788$; za $df = 8$ nije statistički značajan			

Verifikacija hipoteziranih odnosa između pojedinih grupa nezavisnih promjenljivih³⁵ i materijalnog položaja anketirane omladine pokazala je slijedeće:

³⁵ Kao osnove materijalnog položaja anketirane seoske omladine hipotizirana su slijedeća obilježja: spol, dob, bračno stanje, narodnost i vjeroispovjest (demografska obilježja) te školska sprema i zanimanje (socioprofesionalna obilježja) ispitanika; veličina, porodični sastav i rezidencijalni tip (demografska obilježja porodice i domaćinstva) te udio članova s obrazovanjem višim od osnovnog i tip prema izvoru prihoda (sociokemijaska obilježja porodice i domaćinstva) i regionalna pripadnost.

1. Da li seoska mladež ima ili nema novac kojim samostalno raspolaže ovisi o tome koje je profesije ($C = 0,463$), koliko je stara ($C = 0,338$), kojeg je spola ($C = 0,310$) i kakvu školsku spremu ima ($C = 0,296$). Dobiveni rezultati pokazuju da na *stupanj potrošne samostalnosti* ispitanika ne utječe njihova narodnost i vjeroispovjest kao ni njihovo bračno stanje, te nijedno od kontroliranih obilježja domaćinstva kao ni regionalna pripadnost.

2. Rezultati provedenog testiranja pokazuju da postoje značajne razlike između pet kontroliranih obilježja ispitanika (spol, dob, bračno stanje, školska sprema, zanimanje) i *izvora stjecanja novca* kojim mladi samostalno raspolažu. Zarada je iz radnog odnosa glavni izvor stjecanja novca za mušku omladinu, za starije od 22 godine, za oženjene/udate, za one koji imaju srednju i višu školsku spremu i za zaposlene. O roditeljima i porodici najviše materijalno ovisi omladina čiji je novac za samostalno raspolaganje — džeparac. U pravilu to su djevojke, zatim omladina stara između 15 i 17 godina, neoženjeni/neudati, oni koji su na školovanju i oni nezaposleni.

Prirodno je da je upravo zanimanje najznačajnije povezano s izvorima privređivanja ($C = 0,845$). Školska sprema ($C = 0,595$) i dob ($0,592$) ispitanika su po prirodi stvari značajno sistematski povezani s izvorima privređivanja.³⁶ Slično je i s bračnim stanjem ($C = 0,427$) pošto se oženjeni moraju nastojati zaposliti kako bi uzdržavali obitelj. Što se tiče obilježja »spola« ($C = 0,326$) još je uvijek uobičajeno da se muškarci zapošljavaju češće od žena. Posebno se u seoskim sredinama na zapošljavanje djevojaka i žena izvan domaćinstva i gospodarstva gleda »prijekim okom«. Po tradicionalnom je obrascu ženino mjesto u kući, uz djecu i obitelj, pa ženska omladina u većoj mjeri nego muška ovisi o džeparcu ili kućnoj radinosti kao izvorima stjecanja sredstava za samostalno raspolaganje.

3. Na pitanje o *zadovoljstvu potrošnom samostalnošću* seoska je omladina najčešće odgovorila da joj je novčani iznos kojim samostalno raspolaže samo djelomično dovoljan za pokriće ličnih potreba. U izrazitoj su manjini oni koji smatraju da bi trebali imati daleko više novaca kako bi mogli zadovoljiti svoje lične potrebe. Opća je dakle slika o stupnju zadovoljstva naših ispitanika njihovim materijalnim položajem povoljna bez značajnih varijacija prema njihovu spolu ($C = 0,133$), dobi ($C = 0,110$), školskoj spremi ($C = 0,119$), bračnom stanju ($C = 0,139$) i zanimanju ($C = 0,113$).

No utvrđeno je da su među onim ispitanicima koji smatraju da im raspoloživi novčani iznos nije dovoljan za zadovoljenje ličnih potreba, omladinci brojniji od omladinki, stariji brojniji od mlađih, oženjeni brojniji od neoženjenih, oni s nižom školskom spremom, te poljoprivrednici i đaci brojniji od ostalih profesionalnih kategorija. Čini se da su omladinci eksplicitniji u izjašnjavanju o svom materijalnom položaju, dok su djevojke sklonije srednjim rješenjima i mirenju s postojećim materijalnim položajem.

Da zaključimo: Potrošna je samostalnost seoske omladine u znatnoj mjeri ograničena, osim ako su mladi redovno zaposleni izvan porodičnog posjeda. Stupanj i izvori potrošne samostalnosti seoske mladeži značajno variraju sa-

³⁶ Oni mladi još nisu završili srednju ili višu školu, pa su još đaci ili su pak ostali raditi u domaćinstvu (domaćice) ili na poljoprivrednom posjedu (poljoprivrednici), pa im izvor samostalnih prihoda može biti džeparac, kućna radinost ili prodaja poljoprivrednih proizvoda.

mo prema nekim kontroliranim demografskim i socioprofesionalnim obilježjima ispitanika (spolu, dobi, školskoj spremi, zanimanju). Stupanj zadovoljstva ispitanika vlastitim materijalnim položajem značajno se razlikuje jedino prema njihovu spolu i bračnom stanju. Nijedno od kontroliranih demografskih obilježja porodice/domaćinstava kao ni regionalna pripadnost značajnije ne utječe na stupanj njihove potrošne samostalnosti.

Tabela 9

Značajnost povezanosti između obilježja ispitanika, domaćinstava i regije porodičnog položaja anketirane seoske omladine*

Dimenzije porodičnog položaja	Spol	Dob	Bračno stanje	Školska sprema	Zanimanje	Tip domaćinstva	Rezidencijalni tip	Regionalna pripadnost
Radna opterećenost u domaćinstvu	0,625	0,344	0,434	0,290	0,461	0,214	0,576	0,296
Radna opterećenost na gospodarstvu	0,327	0,294	0,174	0,267	0,402	0,141	0,192	0,277
Radna opterećenost oko stoke	0,168	0,213	0,298	0,368	0,519	0,201	0,383	0,284
Odlučivanje o poljoprivrednoj proizvodnji	0,249	0,477	0,413	0,285	0,379	0,131	0,392	0,147
Odlučivanje o nabavci opreme	0,274	0,486	0,414	0,289	0,394	0,533	0,383	0,172
Odlučivanje o opremljenosti domaćinstva	0,020	0,488	0,451	0,259	0,362	0,156	0,473	0,215
Odlučivanje o građenju kuće	0,177	0,495	0,439	0,267	0,381	0,153	0,440	0,255
Potrošna samostalnost	0,310	0,338	0,038	0,296	0,463	0,182	0,068	0,137
Zadovoljstvo materijalnim položajem	0,133	0,110	0,119	0,139	0,113	—	—	0,250

* Podcrtani su statistički značajni koeficijenti kontingencije.

ZAKLJUČAK

Porodični je položaj seoske omladine bio konceptualiziran kao radni, upravljački i materijalni položaj ispitanika. Da bi se utvrdilo koje su odrednice tog položaja te u kojem su opsegu mladi prilagođeni datom položaju porodici,³⁷ provedenom su analizom na osnovi selekcioniranih analitičkih i kon-

³⁷ Prilagođenost seoske omladine datom položaju u porodici mjerili smo kroz varijable »zadovoljstvo ispitanika materijalnim položajem«.

tekstualnih obilježja ispitanika, kontrolirane pojedine dimenzije porodičnog položaja ispitanika i njihove prilagođenosti datom položaju. Ovdje su izdvojena samo ona obilježja za koje ranije teorijske i empirijske spoznaje upućuju da bi mogli djelovati kao krucijalni čimbenici porodičnog i društvenog položaja seoske omladine.

Od *tradicionalnih odrednica* položaja pojedinca u porodičnoj strukturi (spol, dob, bračno stanje, rezidencijalni tip) danas je u našem selu od značajnog utjecaja još samo »dob« i djelomično »bračno stanje«, dok obilježje »spola« gubi na značaju. Nijedno od ovih obilježja ne utječe na prilagođenost omladine njezinom porodičnom položaju.

S druge strane vidimo da *suвременe odrednice* položaja pojedinca u porodici (i u društvu uopće), tj. njegova školska sprema i njegovo zanimanje, značajno utječu na radni, upravljački i materijalni položaj seoske omladine u njihovoj porodici, ali su bez utjecaja na njihovu prilagođenost tom položaju.

Rezidencijalni obrazac domaćinstva u kome ispitanici žive jest od značajnog utjecaja na njihov položaj u strukturi porodičnog odlučivanja, a djelomično utječe i na njihov radni položaj. To govori u prilog pretpostavci da je kohabitacija još uvijek presudna za stjecanje statusa socijalne zrelosti, odnosno za upravljanje domaćinstvom i gospodarstvom.

Iako se u nas općenito tvrdi da pojava pluraliteta dohotka u porodici u selu izaziva dalekosežne promjene i u unutarporodičnoj strukturi te dovodi do realokacije porodičnih uloga, rezultati ove analize to ne potvrđuju. Obilježje »tip domaćinstva« značajno utječe jedino na radnu opterećenost seoske omladine u domaćinstvu i u ekonomskom dvorištu, dok je u svim ostalim dimenzijama njihova porodičnog položaja kao i u prilagođenosti tom položaju bez iole značajnog utjecaja.

Obilježje »regionalne pripadnosti« pokazalo se značajnim pri stjecanju datog radnog položaja omladine u porodici, zatim položaja u upravljanju domaćinstvom te pri razvijanju osjećaja prilagođenosti datom materijalnom položaju.

Ukratko, za položaj mladih u *porodičnoj podjeli rada* odlučujuće je prije svega njihovo zanimanje, rezidencijalni obrazac i njihova školska sprema, a od značaja je i život u određenoj regiji. Kakav će položaj imati mladi u *porodičnom odlučivanju* ovisi prije svega o njihovom dobi te o bračnom stanju, što implicite upućuje na zaključak da je dobna i generacijska pripadnost još uvijek presudna za položaj i ulogu pojedinca u strukturi porodične moći. To znači, da položaj seoske omladine u porodičnom odlučivanju nije određen opsegom njihova radnog angažmana u domaćinstvu, ekonomskom dvorištu i na gospodarstvu. Budući da je položaj omladine u *strukturi porodične potrošnje* najneposrednije vezan uz njihov položaj u radu u upravljanju domaćinstvom i gospodarstvom, on je ambivalentan kao posljedica raskoraka između radnog i upravljačkog položaja mladih.

Utvrđivanje radnog angažmana kao osnove za pravo odlučivanja i upravljanja odnosima rada i rezultatima jedan je od temeljnih principa društvenog uređenja u nas. Svaka diskrepancija između prakse i ovog ustavnog načela, makar i na tako mikrosocijetalnom planu kao što je porodica, može se označiti kao izraz otuđenosti pojedinca, odnosno zajednice u kojoj on živi i djeluje,

od globalnog sistema vrednota. Dok je porodična podjela rada kao bazična društveno-ekonomska kategorija već gotovo u cijelosti uklopljena u suvremene tokove našeg društva (pošto su odlučujući isti kriteriji kao i za položaj pojedinca u udruženom radu), dotle porodična struktura autoriteta i dalje ostaje duboko vezana uz naslijeđeni sustav vrednota te zaostaje za globalnim društvenim tokovima. Iako je dakle porodica u našem suvremenom selu sve otvorenija prema novim socijetalnim vrednotama i demokratskim obrascima ponašanja, ona je ipak pritom selektivna slijedeći tradicijom ustaljene obrasce međugeneracijskih odnosa autoriteta.

Može se zaključiti da je porodica sa cijelim spletom s koljena na koljeno prenošenim socijalnih, psiholoških i etničkoculturnih odnosa onaj društveni okvir u kojem seoska omladina još uvijek u znatnom opsegu nalazi sebe.

Summary

RURAL YOUTH AND THE FAMILY

The article analyzes the position of rural youth in the family. The analysis begins from the assumption that the Yugoslav village family is still the basic frame for satisfying the essential needs of the rural young.

The concept of familial position of rural youth is operationalized as the working, jural, and material position of those family members who are from 15 to 29 years of age. Basic groups of independent variables for which it is hypothesized that influence the familial position of rural youth are: socio-professional and demographic characteristics of the respondents, socio-economic and demographic traits of their families, and their local and regional socio-geographic surroundings.

The analysis shows that of the traditional definitions of family position (sex, age, marital status), today sex has dropped out as an important influence, and has been replaced by both educational and vocational statuses. Further, the analysis shows that the marital patterns significantly influence only the jural position of the young.

It was expected that the type of household (fully, partly, or non-agricultural) would influence the familial position of rural youth, but the research discovered that its only effect was in regards to the work load that each type entails for a youth.

Yet, while all of these changes have occurred, the factor of living in a given geographical and ethnic region still has an important influence on the working, jural and material position of the rural young.

Резюме

СЕЛЬСКАЯ МОЛОДЕЖЬ И СЕМЬЯ

Автором статьи анализируется положение молодых людей в сельской семье. Автор исходит из предположения что семья в югославском селе продолжает быть основной рамкой сферы удовлетворяющей главные и существенные жизненные требования молодых людей.

Семейное положение сельской молодежи автор рассматривает как трудовое, управленческое и материальное положение членов семьи возраста 15 и 29 лет. Основными группами независимых переменных, которые по предположению автора значительно воздействуют на три димензии семейного положения сельской молодежи, являются: социопрофессиональные и демографические характеристики исследованных лиц, социоэкономические и демографические свойства семьи (домашнего хозяйства) и локальная и региональная социогеографическая окрестность.

Анализом утверждено, что из традиционных факторов, определяющих семейное положение (пол, возраст и брачность), на положение молодых оказывает значительное влияние лишь только возрастная структура и частично брачность. Воздействие половых признаков становится менее значительным. На положение молодых в семье сильно влияют современные факторы: степень образования и профессия. Анализом утверждено и более сильное значение места жительства определяющее управленческое положение молодых людей, тогда как тип домашнего хозяйства (сельскохозяйственный, смешанный и несельскохозяйственный) значительно влияет только на трудовую перегруженность сельской молодежи. Причастность определенному району в значительной мере влияет на формирование трудового, управленческого и материального положения молодежи в сельской семье.